

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
----------------	---

Η ΣΥΝΤΟΜΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Κεφάλαιο 1. <i>Η Ευρώπη της Αρχαιότητας και του Μεσαίωνα</i>	13
Κεφάλαιο 2. <i>Η Ευρώπη των Νεότερων Χρόνων</i>	42
ΙΝΤΕΡΛΟΥΔΙΟ <i>Το κλασικό αίσθημα</i>	73

Η ΕΚΤΕΝΕΣΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Κεφάλαιο 3. <i>Επιδρομές και κατακτήσεις</i>	84
Κεφάλαιο 4. <i>Μορφές διακυβέρνησης I</i>	107
Κεφάλαιο 5. <i>Μορφές διακυβέρνησης II</i>	130
Κεφάλαιο 6. <i>Αυτοκράτορες και πάπες</i>	160
Κεφάλαιο 7. <i>Γλώσσες</i>	185
Κεφάλαιο 8. <i>Οι απλοί άνθρωποι</i>	205
ΙΝΤΕΡΛΟΥΔΙΟ <i>Τι συνέβη με την Ευρώπη;</i>	229

ΚΑΤΑΣΤΡΕΠΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ.....

Κεφάλαιο 9. <i>Εκβιομηχάνιση και επανάσταση</i>	240
Κεφάλαιο 10. <i>Δύο παγκόσμιοι πόλεμοι</i>	270

<i>Κατάλογος χαρτών και εικόνων</i>	313
---	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η Ευρώπη της Αρχαιότητας και του Μεσαίωνα

Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ ΕΠΕΙΔΉ ΕΙΝΑΙ Ο ΜΟΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΛΉΘΗΚΕ ΣΤΟΝ ΥΠΌΛΟΙΠΟ ΚΌΣΜΟ. ΤΟ ΠΈΤΥΧΕ ΜΕ ΚΑΤΑΚΤΉΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΆΣΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΉΝ· ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΉ ΤΟΥ ΙΣΧΎ ΑΛΛΆ ΚΑΙ ΤΗ ΔΎΝΑΜΗ ΤΩΝ ΙΔΕΉΝ ΤΟΥ· ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΉ ΔΙΈΘΕΤΕ ΣΤΟΙΧΕΪΑ ΕΠΙΘΥΜΠΤΆ ΣΕ ΌΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΆΛΛΟΥΣ. ΣΉΜΕΡΑ ΌΛΕΣ ΟΙ ΧΉΡΕΣ ΤΟΥ ΚΌΣΜΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΤΙΣ ΑΝΑΚΑΛΎΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΉΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΪΑ ΠΟΥ ΑΠΟΡΡΈΕΙ ΑΠΌ ΑΥΤΉΝ – ΚΑΙ Ν ΕΠΙΣΤΉΜΗ ΉΤΑΝ ΕΠΙΝΌΝΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΉ.

Τρία ήταν τα συστατικά στοιχεία του ευρωπαϊκού πολιτισμού στο ξεκίνημά του:

1. Η αρχαιοελληνική και ρωμαϊκή παιδεία.
2. Ο χριστιανισμός, μια παράξενη παραφυάδα της θρησκείας των Εβραίων, του ιουδαϊσμού.
3. Η κουλτούρα των γερμανών πολεμιστών που εισέβαλαν στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός ήταν ένα μείγμα· η σημασία του θα γίνει φανερή στη συνέχεια.

Αρχαίες ελληνικές πόλεις και αποικίες. Ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός αναπτύχθηκε στις εμπορικές και αγροτικές αποικίες γύρω από τη Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα.

Αν αναζητήσουμε την προέλευση της φιλοσοφίας, της τέχνης, των γραμμάτων, των μαθηματικών, της επιστήμης, της ιατρικής, καθώς και της πολιτικής μας σκέψης, θα δούμε ότι πρόκειται για πνευματικές κατακτήσεις που ανάγονται όλες στην αρχαία Ελλάδα.

Τον καιρό της ακμής της η Ελλάδα δεν ήταν ενιαίο κράτος, απαρτιζόταν από μια σειρά κρατιδίων· τις πόλεις-κράτη, όπως αποκαλούνται σήμερα. Ήταν ξεχωριστές πόλεις που περιβάλλονταν από μια μεγάλη έκταση γης, και ο καθένας είχε δικαίωμα εισόδου στην πόλη μέσα στη μέρα. Οι Έλληνες ήθελαν να ανήκουν σε ένα κράτος όπως εμείς ανήκουμε σε μια λέσχη: για την

ενεργό συμμετοχή. Σε αυτές τις μικρές πόλεις-κράτη αναδύθηκαν οι πρώτες δημοκρατίες. Δεν ήταν αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες: οι πολίτες τους δεν εξέλεγαν τα μέλη μιας βουλής. Όλοι οι άνδρες συγκεντρώνονταν σε έναν τόπο για να συζητήσουν για τα κοινά, να ψηφίσουν νόμους και να πάρουν αποφάσεις.

Καθώς οι ελληνικές πόλεις-κράτη αυξάνονταν σε πληθυσμό, έστελναν ανθρώπους να ιδρύσουν αποικίες σε άλλα μέρη της Μεσογείου. Τέτοιες υπήρχαν στη σημερινή Τουρκία, κατά μήκος των παραλίων της βόρειας Αφρικής, δυτικά μάλιστα έφταναν ακόμα και μέχρι την Ισπανία, τη νότια Γαλλία και τη νότια Ιταλία. Εκεί ήταν που οι Ρωμαίοι –ένας λαός πολύ υπανάπτυκτος τότε, μια μικρή πόλη-κράτος στα περίξ της Ρώμης– πρωτοσυνάντησαν τους Έλληνες και άρχισαν να διδάσκονται από αυτούς.

Με τον καιρό οι Ρωμαίοι έχτισαν μια τεράστια αυτοκρατορία που συμπεριέλαβε την Ελλάδα και όλες τις αποικίες της. Προς Βορρά τα σύνορα ήταν δύο μεγάλοι ποταμοί, ο Ρήνος και ο Δούναβης, αν και κατά διαστήματα μετακινούνταν και πέρα από αυτούς. Προς τη Δύση ήταν ο Ατλαντικός. Η Αγγλία ήταν τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, όχι όμως η Σκοτία και η Ιρλανδία. Προς τον Νότο ήταν οι έρημοι της βόρειας Αφρικής. Ανατολικά, τα σύνορα ήταν ιδιαίτερα επισφαλή διότι εδώ υπήρχαν αντίπαλες αυτοκρατορίες. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία περιέβαλλε λοιπόν ολόκληρη τη Μεσόγειο· περιλάμβανε μέρος της σημερινής Ευρώπης και ένα μεγάλο μη ευρωπαϊκό τμήμα: την Τουρκία, τη Μέση Ανατολή και τη βόρεια Αφρική.

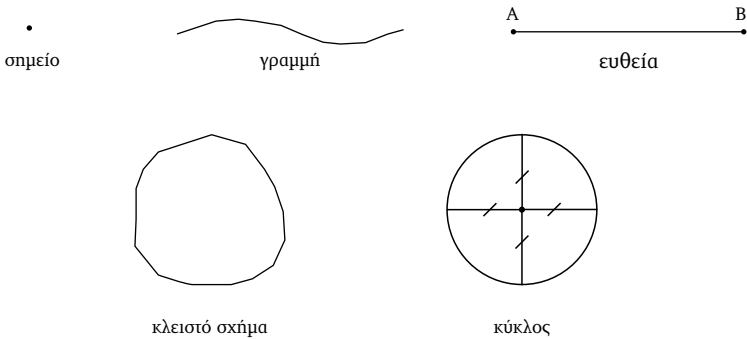
Η έκταση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κατά τον δεύτερο αιώνα μ.Χ.

Οι Ρωμαίοι ήταν καλύτεροι από τους Έλληνες στη μάχη. Ήταν καλύτεροι από τους Έλληνες στο δικαίκο σύστημα που χρησιμοποιούσαν για να διοικήσουν την αυτοκρατορία τους. Ήταν καλύτεροι από τους Έλληνες στην εφαρμοσμένη μηχανική, χρήσιμη τόσο στη μάχη όσο και στη διοίκηση μιας αυτοκρατορίας. Αλλά σε όλα τα άλλα αναγνώριζαν την ανωτερότητα των Ελλήνων και τους αντέγραφαν πιστά. Ένα επίλεκτο μέλος της ρωμαϊκής κοινωνίας συνήθως μιλούσε τόσο την ελληνική όσο και τη λατινική, τη γλώσσα των Ρωμαίων· έστελνε τον γιο του να σπουδάσει στην Αθήνα ή προσλάμβανε έλληνα δούλο να διδάξει τα παιδιά του στο σπίτι. Αν λοιπόν αποδίδουμε στη Ρωμαϊκή

Αυτοκρατορία τον χαρακτηρισμό ελληνορωμαϊκή, είναι επειδή οι ίδιοι οι Ρωμαίοι το επέλεξαν.

Η Γεωμετρία είναι ο συντομότερος δρόμος για να αποδείξει κανείς πόσο ευφυείς ήταν οι Έλληνες. Η γεωμετρία που διδάσκεται στο σχολείο είναι ελληνική. Πολλοί θα το έχουν ξεχάσει, οπότε ας αρχίσουμε με τα βασικά, δηλαδή με το πώς λειτουργεί η γεωμετρία, η οποία ξεκινάει με μερικούς βασικούς ορισμούς και στη συνέχεια οικοδομεί πάνω τους. Αφετηρία της είναι το σημείο, που σύμφωνα με τον ορισμό των Ελλήνων έχει θέση αλλά όχι διαστάσεις. Κατέχει, ασφαλώς, μέγεθος, το πλάτος της τελείας σε μια σελίδα είναι υπαρκτό, η γεωμετρία όμως είναι κατά κάποιον τρόπο ένας κόσμος επίπλαστος, ένας κόσμος αμιγής. Δεύτερον, οι γραμμές έχουν μήκος αλλά όχι πλάτος. Στη συνέχεια, ως ευθεία ορίζεται η συντομότερη γραμμή που ενώνει δύο σημεία. Από τους τρεις αυτούς ορισμούς μπορούμε να δημιουργήσουμε τον ορισμό του κύκλου: είναι κατά πρώτο λόγο μια γραμμή που σχηματίζει ένα κλειστό σχήμα. Πώς όμως του δίνουμε τη στρογγυλή μορφή; Αν το καλοσκεφτούμε, είναι πολύ δύσκολο να ορίσουμε την έννοια του στρογγυλού. Το ορίζουμε λέγοντας ότι υπάρχει ένα σημείο μέσα σ' αυτό το σχήμα, ένα μοναδικό σημείο, από το οποίο οι ευθείες που ξεκινούν ισαπέχουν πάντοτε από το σχήμα.

Συνεχίζοντας συναντάμε τις παράλληλες ευθείες, που εκτείνονται στο άπειρο χωρίς να τέμνονται, τα τρίγωνα και τη μεγάλη ποικιλομορφία τους, τα τετράγωνα και τα ορθογώνια καθώς και άλλα κανονικά σχήματα. Για όλα αυτά που σχηματίζονται από γραμμές δίνονται ορισμοί, αποκαλύπτονται τα χαρακτηριστικά

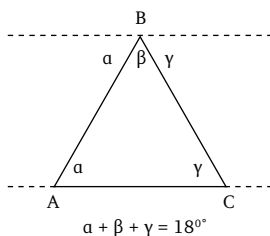
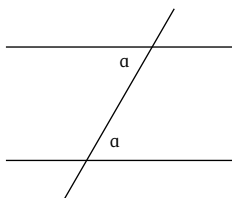

τους και διερευνώνται οι δυνατότητες που προκύπτουν από την τομή και την αλληλοεπικάλυψή τους. Τα πάντα επαληθεύονται από όσα έχουν αποδειχθεί σε προηγούμενα στάδια. Για παράδειγμα, χρησιμοποιώντας μια ιδιότητα των παραλλήλων ευθειών μπορούμε να αποδείξουμε ότι το άθροισμα των γωνιών ενός τριγώνου είναι 180° (βλέπε πλαίσιο).

Η γεωμετρία είναι ένα απλό, κομψό, λογικό σύστημα, που ικανοποιεί τις ανάγκες μας και προσφέρει ομορφιά. Ομορφιά; Οι αρχαίοι Έλληνες τη θεωρούσαν όμορφη και το γεγονός αυτό είναι ενδεικτικό του ελληνικού πνεύματος. Δεν έκαναν γεωμετρία μόνο για άσκηση, όπως την κάναμε εμείς στο σχολείο, ούτε για τις εφαρμογές της στην τοπογραφία ή τη ναυσιπλοΐα. Αντιλαμβάνονταν τη γεωμετρία ως οδηγό προς τη θεμελιώδη φύση του σύμπαντος. Όταν κοιτάμε γύρω μας, η ποικιλία όσων βλέπουμε μας εντυπωσιάζει: διαφορετικά σχήματα, διαφορετικά χρώματα. Ένα ευρύτατο φάσμα πραγμάτων συμβαίνει ταυτόχρονα – με τρόπο τυχαίο, χαοτικό. Οι Έλληνες πίστευαν ότι για όλο

Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Οι παράλληλες ευθείες δεν τέμνονται. Μπορούμε να προσδιορίσουμε αυτό το γνώρισμα λέγοντας ότι όταν τέμνονται από μια τρίτη ευθεία οι εντός και εναλλάξ γωνίες που σχηματίζονται είναι ίσες. Αν δεν ήταν ίσες, οι δύο ευθείες θα συναντιούνταν ή θα απέκλιναν – δεν θα ήταν παράλληλες. Για να ονομάσουμε τις γωνίες χρησιμοποιούμε γράμματα από το ελληνικό αλφάβητο – και στο διάγραμμα αριστερά το «α» συμβολίζει δύο γωνίες που είναι ίσες. Η χρήση γραμμάτων από το ελληνικό αλφάβητο στη γεωμετρία μάς υπενθυμίζει την προέλευσή της. Εδώ χρησιμοποιούμε τα τρία πρώτα γράμματα: το άλφα, το βήτα και το γάμα.

Με όσα ειπώθηκαν παραπάνω μπορούμε να υπολογίσουμε το άθροισμα των γωνιών μέσα σε ένα τρίγωνο. Τοποθετούμε το τρίγωνο ΑΒΓ στα δεξιά ανάμεσα σε δύο παράλληλες ευθείες: το να γνωρίζεις πώς να χρησιμοποιείς το γνωστό για να επιλύσεις το άγνωστο είναι το τέχνασμα της γεωμετρίας. Η γωνία α στο σημείο Α έχει μια γωνία ίση προς αυτή στο σημείο Β, βάσει της αρχής ότι αποτελούν γωνίες εναλλάξ της τέμνουσας εντός δύο παραλλήλων. Ομοίως, η γωνία γ στο Γ έχει μια γωνία ίση προς αυτή στο σημείο Β. Η επάνω παράλληλη ευθεία στο Β αποτελείται τώρα από τρεις γωνίες: α+β+γ. Μαζί σχηματίζουν μια ευθεία, και γνωρίζουμε ότι οι ευθείες σχηματίζουν γωνία 180°.

Άρα α+β+γ=180°. Και έχουμε αποδείξει, χρησιμοποιώντας παράλληλες ευθείες, ότι το άθροισμα των εσωτερικών γωνιών ενός τριγώνου ισούται επίσης με α+β+γ. Άρα το άθροισμα των εσωτερικών γωνιών ενός τριγώνου ισούται με 180°.

Χρησιμοποιήσαμε λοιπόν παράλληλες ευθείες για να αποδείξουμε κάτι σχετίζεται με τρίγωνα.

αυτό υπήρχε κάποια απλή εξήγηση. Ότι κάτω από όλη αυτή την ποικιλία πρέπει να υπάρχει κάτι απλό, κανονικό, λογικό που τα εξηγεί όλα. Κάτι σαν τη γεωμετρία.

Οι αρχαίοι Έλληνες δεν ασκούσαν την επιστήμη όπως εμείς, με υποθέσεις και πειραματικό έλεγχο. Θεωρούσαν ότι αν βάλεις το μυαλό σου κάτω και σκεφτείς εντατικά θα βρεις τη σωστή απάντηση. Έτσι, προχωρούσαν βάσει ενός συστήματος από εμπνευσμένες σκέψεις και ερμηνείες. Κάποιος Έλληνας φιλόσοφος είπε ότι ολόκληρη η ύλη αποτελείται από νερό, πράγμα που δείχνει πόσο απεγνωσμένα έψαχναν μια απλή απάντηση. Ένας άλλος φιλόσοφος είπε ότι η ύλη αποτελείται στο σύνολό της από τέσσερα στοιχεία: γη, φωτιά, αέρα και νερό. Ένας άλλος ότι η ύλη αποτελείται από πολύ μικρά, αόρατα στοιχεία, τα οποία ονόμασε άτομα – και πέτυχε διάνα. Έκανε μια εμπνευσμένη εικασία την οποία ξαναφέραμε στο προσκήνιο τον εικοστό αιώνα.

Η επιστήμη όπως την ξέρουμε σήμερα ξεκίνησε πριν τετρακόσια χρόνια, δύο χιλιάδες χρόνια μετά τους αρχαίους Έλληνες, ανατρέποντας τις κεντρικές θεωρίες της ελληνικής επιστήμης, που συνέχιζαν όμως να αποτελούν αυθεντία. Ωστόσο, ανέτρεψε τους Έλληνες ακολουθώντας την ελληνική διαίσθηση ότι οι απαντήσεις θα έπρεπε να είναι απλές και βασισμένες στη λογική και στα μαθηματικά. Τόσο ο Νεύτωνας, ο σπουδαίος επιστήμονας του δέκατου έβδομου αιώνα, όσο και ο Αϊνστάιν, ο σπουδαίος επιστήμονας του εικοστού αιώνα, είπαν ότι φτάνεις σε μια σωστή απάντηση μόνο όταν η απάντηση είναι απλή. Και οι δύο κατάφεραν να δίνουν τις απαντήσεις τους με μαθη-

ματικές εξισώσεις που περιέγραφαν τη σύνθεση της ύλης και την κίνησή της.

Οι Έλληνες συχνά έπεφταν έξω στις εικασίες τους, πολύ έξω. Η βασική διαίσθησή τους ότι οι απαντήσεις θα έπρεπε να είναι απλές, βασισμένες στη λογική και στα μαθηματικά, θα μπορούσε να ήταν και αυτή εσφαλμένη, αποδείχθηκε όμως σωστή. Αυτή είναι η σπουδαιότερη κληρονομιά που ο ευρωπαϊκός πολιτισμός εξακολουθεί να οφείλει στους αρχαίους Έλληνες.

Μπορούμε να εξηγήσουμε γιατί οι αρχαίοι Έλληνες ήταν τόσο ευφυείς; Δεν νομίζω ότι μπορούμε. Υποτίθεται ότι οι ιστορικοί είναι σε θέση να εξηγούν πράγματα, όταν όμως έρχονται αντιμέτωποι με τα σημαντικά –όπως, παραδείγματος χάρη, γιατί υπήρχαν στις μικρές πόλεις-κράτη μυαλά τόσο λογικά, τόσο οξυδερκή, τόσο διεισδυτικά– δεν έχουν καμιά πειστική εξήγηση. Το μόνο που μπορούν να κάνουν οι ιστορικοί, όπως και κάθε άλλος, είναι να αναρωτιούνται.

Ιδού τώρα και άλλο ένα θαύμα. Ερχόμαστε στο δεύτερο στοιχείο του ευρωπαϊκού μείγματος. Οι Εβραίοι πίστευαν ότι υπάρχει μόνο ένας θεός, μια άποψη πολύ ασυνήθιστη. Οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι είχαν την ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι υπήρχαν πολλοί θεοί. Οι Εβραίοι είχαν μια πεποίθηση ακόμα πιο σπάνια, ότι αυτός ο ένας θεός έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον γι' αυτούς: ότι αποτελούσαν τον περιούσιο λαό του Θεού. Σε αντάλλαγμα, οι Εβραίοι όφειλαν να υπακούν στον νόμο του Θεού. Ο νόμος βασιζόταν στις Δέκα Εντολές που έδωσε στους Εβραίους ο Μωυσής, ο οποίος τους είχε οδηγήσει έξω από την αιχμαλωσία και την Αίγυπτο. Οι χριστιανοί διατήρησαν τις Δέκα Εντο-

λές, οι οποίες παρέμειναν η κύρια ηθική διδασκαλία στη Δύση μέχρι πρόσφατα. Ο κόσμος αναγνώριζε την κάθε εντολή ακόμη και από τον αριθμό της. Αρκούσε να πει κανείς ότι ο τάδε δεν θα παραβίαζε ποτέ την όγδοη εντολή αλλά καμιά φορά παραβίαζε την έβδομη, και γινόταν αμέσως κατανοητός. Ακολουθούν οι Δέκα Εντολές από το δεύτερο βιβλίο της Αγίας Γραφής, την Έξοδο, κεφάλαιο 20, διατυπωμένες στη μορφή που είναι ευρύτερα γνωστές.

Και ελάλησε Κύριος πάντας τους λόγους τούτους λέγων:

Εγώ ειμί ο Κύριος ο Θεός σου, όστις εξήγαγόν σε εκ γης Αιγύπτου, εξ οίκου δουλείας. Ουκ έσονταί σοι θεοί έτεροι πλην εμού.

Ου ποιήσεις σεαυτώ είδωλον, ουδέ παντός ομοίωμα όσα εν τω ουρανώ άνω και όσα εν τη γη κάτω και όσα εν τοις ύδασιν υποκάτω της γης.

Ου λήψει το όνομα Κυρίου του Θεού σου επί ματαίω.

Μνήσθητι την ημέραν του Σαββάτου αγιάζειν αυτήν, εξ ημέρας εργά και ποιήσεις πάντα τα έργα σου, τη δε εβδόμη Σάββατα Κυρίω τω Θεώ σου.

Τίμα τον πατέρα σου και την μητέρα σου, ίνα ευ σοι γέννηται και ίνα μακροχρόνιος γένη επί της γης.

Ου φονεύσεις.

Ου μοιχεύσεις.

Ου κλέψεις.

Ου ψευδομαρτυρήσεις κατά του πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδή.

Ουκ επιθυμήσεις πάντα όσα τω πλησίον σου εστί.

Οι Δέκα Εντολές ήταν μόνο η αρχή του ηθικού νόμου. Οι Εβραίοι είχαν ένα πολύ περίπλοκο, λεπτομερές σύστημα νόμων που κάλυπτε τα συνήθη νομικά ζητήματα –έγκλημα, ιδιοκτησία, κληρονομιά, γάμο–, αλλά και το δαιτολόγιο, την καθαριότητα,

τη φροντίδα του νοικοκυριού και το πώς πρέπει να γίνονται οι θυσίες προς τον Θεό στον ναό.

Παρόλο που οι Εβραίοι πίστευαν ότι ήταν ο περιούσιος λαός, δεν περνούσαν ζωή χαρισάμενη. Έζησαν συχνές ταπεινώσεις: τους κατέκτησαν και τους εξόρισαν – δεν αμφέβαλαν όμως ότι ο Θεός υπήρχε και τους νοιαζόταν. Αν τους έβρισκε συμφορά, συμπεραίναν ότι δεν υπάκουσαν στους νόμους όπως έπρεπε, ότι είχαν προκαλέσει τη δυσαρέσκεια του Θεού. Έτσι, στην εβραϊκή θρησκεία, όπως και στον χριστιανισμό, θρησκεία και ηθική συνδέονται στενά, πράγμα που δεν συμβαίνει με όλες τις θρησκείες. Οι Ρωμαίοι και οι Έλληνες είχαν θεούς που φέρονταν ανήθικα, που είχαν ερωτικές σχέσεις και μηχανορραφούσαν ο ένας εναντίον του άλλου. Στη ρωμαϊκή θρησκεία οι θεοί τιμωρούσαν, αλλά συνήθως όχι για ηθικά παραπτώματα· μπορεί να σε τιμωρούσαν επειδή δεν έκανες τις θυσίες σου τόσο σωστά ή όσο συχνά χρειαζόταν.

Ο Ιησούς, ιδρυτής του χριστιανισμού, ήταν Εβραίος, και οι πρώτοι μαθητές του ήταν όλοι Εβραίοι. Όταν δίδασκε ο Ιησούς, οι Εβραίοι είχαν χάσει και πάλι τον έλεγχο της χώρας τους: η Παλαιστίνη ήταν μακρινή επαρχία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ορισμένοι από τους μαθητές του Ιησού ήλπιζαν ότι θα γινόταν ηγέτης τους σε μια εξέγερση εναντίον της Ρώμης. Οι αντίπαλοί του επιχειρήσαν να τον παρασύρουν να κάνει μια σχετική δήλωση. Τον ρώτησαν αν θα πλήρωνε φόρους στη Ρώμη. Δώστε μου ένα νόμισμα, τους είπε, ποιος είναι στην εικόνα; Ο Καίσαρας, του απάντησαν. Και ο Ιησούς είπε: «Δώστε στον Καίσαρα ό,τι ανήκει στον Καίσαρα, και στον Θεό ό,τι ανήκει στον Θεό».

Ο Ιησούς κατείχε καλά τον εβραϊκό νόμο και τις διδασχές του, και η δική του διδασκαλία πήγε πέρα από αυτά. Μέρος της ήταν να συνοψίσει την ουσία του νόμου. Μια συνοπτική δήλωσή του ήταν και το: αγάπα τον Κύριο τον Θεό σου με όλη την καρδιά σου, με όλη την ψυχή σου, με όλο τον νου σου, και αγάπα τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου.

Δεν είναι ξεκάθαρο αν ο Ιησούς έλεγε να κρατάμε την ουσία και να παραλείπουμε τις λεπτομέρειες. Ή αν έλεγε ότι και η λεπτομέρεια είναι σημαντική –σε σχέση με την καθαριότητα, τις θυσίες και όλα τα υπόλοιπα–, η ουσία πάντως αποτελεί έναν οδηγό για τα μείζονα ζητήματα. Οι μελετητές διαφωνούν κατά πόσο ο Ιησούς παρέμενε στα πλαίσια του ιουδαϊσμού ή αν ξέφυγε από αυτά. Ένα πράγμα όμως είναι ξεκάθαρο: έδωσε στην παλιά ηθική διδασκαλία τέτοια έκταση και αύξησε τις απαιτήσεις της σε τέτοιο βαθμό, που θα πίστευε κανείς ότι είναι αδύνατο να την ακολουθήσει. Αναλογιστείτε μόνο τα λόγια του περί αγάπης προς τους εχθρούς στην Επί του Όρους Ομιλία, όπως έχουν καταγραφεί στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο, κεφάλαιο 5:

Έχετε ακούσει πως λένε να αγαπάς τον πλησίον σου και να μισείς τον εχθρό σου. Εγώ όμως σας λέω να αγαπάτε τους εχθρούς σας, να ευλογείτε αυτούς που σας καταριούνται, να ευεργετείτε αυτούς που σας μισούν, και να προσεύχεστε για εκείνους που σας συκοφαντούν και σας καταδιώκουν. Έτσι θα μπορέσετε να γίνετε παιδιά του ουράνιου Πατέρα σας, διότι τον ήλιο Του τον ανατέλλει και για τους κακούς και για τους καλούς, και τη βροχή τη στέλνει και στους δίκαιους και στους άδικους. Διότι εάν αγαπήσετε μόνο εκείνους που σας αγαπούν, ποια θα είναι η ανταμοιβή σας; Μήπως και οι τελώνες [οι μισποτοί Ρωμαίοι φοροεισπράκτορες] δεν πράττουν το ίδιο;

Και αν χαιρετάτε μόνο τους φίλους σας, τι παραπάνω κάνετε; Το ίδιο δεν κάνουν και οι εθνικοί; Να είστε, λοιπόν, τέλειοι, όπως τέλειος είναι ο ουράνιος Πατέρας σας.

Εδώ ο Ιησούς μετατρέπει τον εβραϊκό κώδικα σε ένα σύστημα οικουμενικής αγάπης.

Ο Ιησούς ήταν ένας μόνο από τους πολλούς δασκάλους και προφήτες εκείνης της εποχής, οι οποίοι κινούσαν τις υποψίες των αρχηγών της εβραϊκής πίστης. Στην περίπτωση δε του Ιησού, οι εβραίοι ηγέτες συνεργάστηκαν με τους Ρωμαίους για να τον θανατώσουν. Αλλά ο Ιησούς διέφερε από τους άλλους δασκάλους, διότι μετά τον θάνατό του επανήλθε στη ζωή – έτσι τουλάχιστον πίστευαν οι μαθητές του. Δεν ήταν, λοιπόν, απλώς ένας δάσκαλος, ένας προφήτης ή ένας καλός άνθρωπος, κάτι που πιθανώς πιστεύουν πολλοί από τους σημερινούς ανθρώπους της Εκκλησίας. Οι μαθητές του πίστευαν ότι ήταν ο γιος του Θεού και ότι το γεγονός της σταύρωσής του είχε παγκόσμια σημασία. Ο Θεός θυσίασε τον εαυτό του για να σώσει την ανθρωπότητα από την αιώνια καταδίκη, συνέπεια του προπατορικού αμαρτήματος που έφερε το κακό στον κόσμο. Η πίστη στον Χριστό μπορούσε να σε σώσει, και μετά τον θάνατο δεν θα καταδικάζοσουν στην πυρά της κόλασης αλλά θα βρισκόσουν με τον Θεό στους ουρανούς.

Ήταν μόνο για τους Εβραίους αυτή η θρησκεία ή απευθυνόταν σε όλους; Μετά τον θάνατο του Ιησού οι μαθητές του είχαν διχαστεί ως προς αυτό το ερώτημα. Οι οπαδοί της παράδοσης έλεγαν ότι χριστιανός μπορούσες να γίνεις μόνο αν πρώτα γινόσουν Εβραίος, επομένως ακολουθούσαν όλους τους αυστηρούς κανό-

νες που επέβαλλε στους Εβραίους η Παλαιά Διαθήκη. Στους κανόνες αυτούς συμπεριλαμβανόταν και η περιτομή, η οποία για τους ενήλικους άνδρες είναι μια μάλλον επώδυνη επέμβαση. Αν είχε πάρει αυτό τον δρόμο, ο χριστιανισμός θα είχε παραμείνει μια μικρή αίρεση της εβραϊκής πίστης και θα είχε πιθανόν εκλείψει, ή θα ήταν αναμφισβήτητα δευτερεύουσας σημασίας. Νίκησε η άλλη πλευρά, εκείνη που έλεγε ότι πρόκειται για μια εντελώς νέα θρησκεία. Δεν χρειάζεται να γίνεις πρώτα Εβραίος. Όλοι οι περιορισμοί του νόμου μπορούσαν να αγνοηθούν· ο Χριστός μάς απάλλαξε από όλα αυτά, η διδασκαλία του περί αγάπης υπερβαίνει σε αξία οτιδήποτε μπορούσε να προσφέρει ο νόμος. Αυτή είναι η άποψη του Παύλου, ενός από τους πρώτους αποστόλους της Εκκλησίας και, σύμφωνα με ορισμένους, ιδρυτή του χριστιανισμού, αφού όταν ο Ιησούς πέθανε η συγκεκριμένη πίστη ήταν υπόθεση αποκλειστικά εβραϊκή. Ο Ιησούς ήταν Εβραίος, οι μαθητές του ήταν Εβραίοι, και κάποιοι από αυτούς ήθελαν να παραμείνουν τα πράγματα κατ' αυτό τον τρόπο. Ο Παύλος ήταν αυτός που κατηγορηματικά είπε ότι είναι μια θρησκεία για όλους, με αποτέλεσμα έκτοτε ο χριστιανισμός να αποκτήσει την προοπτική μιας παγκόσμιας θρησκείας. Μέσα σε τριακόσια χρόνια απλώθηκε σε κάθε σημείο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Η τρίτη ομάδα του μείγματος είναι οι γερμανοί πολεμιστές που εισέβαλαν στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Ζούσαν στα βόρεια σύνορά της και γύρω στο 400 μ.Χ. την κατέκλυσαν. Ως το 476 μ.Χ. είχαν καταστρέψει το δυτικό κομμάτι της αυτοκρατορίας. Σε αυτά τα μέρη, τη Γαλλία, την Ισπανία και την Ιταλία, άρχισε να διαμορφώνεται το μείγμα του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Οι Γερμανοί δεν γνώριζαν γραφή και δεν άφησαν γραπτά μνημεία, έτσι λοιπόν ελάχιστα γνωρίζουμε για αυτούς πριν την εισβολή τους. Η πρώτη αναφορά –πιθανότατα όχι από πρώτο χέρι– γίνεται από έναν ρωμαίο ιστορικό, τον Τάκιτο, τον πρώτο αιώνα μ.Χ. Περιγράφει τους αρχηγούς και τους συντρόφους που ζούσαν και πολεμούσαν μαζί, και που ζούσαν για να πολεμούν:

Στο πεδίο της μάχης, αποτελεί ατίμωση για τον αρχηγό να υπερτερούν σε γενναιότητα οι σύντροφοί του, και για τους συντρόφους να μην είναι αντάξιοι του αρχηγού τους σε γενναιότητα. Όσο δε για την εγκατάλειψη της μάχης ύστερα από τον θάνατο του αρχηγού, αυτό σημαίνει ισόβια ανυποληψία και όνειδος. Τον υπερασπίζονται και τον προστατεύουν, αποδίδουν δικές τους πράξεις ηρωισμού σ' εκείνον· τούτη είναι για αυτούς η πραγματική έννοια της αφοσίωσης. Οι αρχηγοί πολεμούν για τη νίκη, οι σύντροφοι για τον αρχηγό τους. Πολλοί εκλεκτοί νέοι, εάν η χώρα καταγωγής τους βρίσκεται στα λιμνάζοντα νερά μιας μακράς ειρήνης, σκοπύμως αναζητούν άλλα φύλα εκεί όπου επίκειται πόλεμος. Οι Γερμανοί δεν δείχνουν καμιά προτίμηση στην ειρήνη. Η φήμη αποκτάται ευκολότερα εν μέσω κινδύνων και δεν μπορεί κανείς να διατηρεί μεγάλη δύναμη συντρόφων παρά μόνο με τη βία και τους πολέμους. Οι σύντροφοι διαρκώς ζητούν πράγματα από τους αρχηγούς τους: δώσε μου τούτο το πολεμικό άτι ή δώσε μου εκείνο το ματωμένο και νικηφόρο δόρυ. Όσο για το φαγητό, η άφθονη αν και απλή τροφή τους μετρούσε απλώς ως πληρωμή. Τέτοια απλοχεριά απαιτεί πόλεμο και λάφυρα για να τροφοδοτηθεί. Πιο δύσκολα θα πείσεις έναν Γερμανό να οργώσει τη γη και να περιμένει υπομονετικά την ετήσια απόδοση από το να προκαλέσει κάποιον εχθρό και να βραβευτεί με τραύματα. Θεωρεί άτολμο και ποταπό να κερδίζει με ιδρώτα αυτό που μπορεί να αγοράσει με αίμα.

Αυτοί είναι οι άνθρωποι που τριακόσια χρόνια αργότερα κυριάρχησαν επί της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Έχουμε τώρα εξετάσει τα τρία στοιχεία. Ας τα συνοψίσουμε. Από τη σκοπιά των Ελλήνων ο κόσμος είναι απλός, βασισιμένος στη λογική και τα μαθηματικά. Από τη σκοπιά των χριστιανών ο κόσμος είναι κακός και μόνο ο Χριστός σώζει. Από τη σκοπιά των Γερμανών πολεμιστών ο πόλεμος είναι διασκέδαση. Αυτό είναι το απίθανο μείγμα που ενώνεται για να φτιάξει τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Ο κόσμος είναι απλός, βασισιμένος στη λογική και στα μαθηματικά

Ο κόσμος είναι κακός· μόνο ο Χριστός σώζει

Ο πόλεμος είναι διασκέδαση

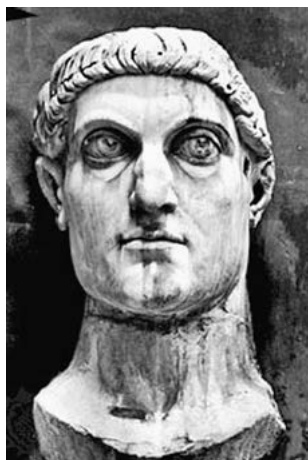
Πώς έγινε η ένωση αυτών των τριών στοιχείων; Ας δούμε κατ' αρχάς πώς συνδέεται ο χριστιανισμός με τον ελληνορωμαϊκό κόσμο. Οι ρωμαϊκές αρχές από καιρού εις καιρόν επιχειρούσαν να καταστείλουν την εξάπλωση του χριστιανισμού. Έκαναν κατάσχεση των ιερών βιβλίων, δήμευαν την εκκλησιαστική περιουσία, συλλάμβαναν και βασάνιζαν τους χριστιανούς, εκτελούσαν όσους δεν απαρνούσαν τον Χριστό.

Οι Ρωμαίοι συνήθως ήταν πολύ ανεκτικοί. Διοικούσαν μια αυτοκρατορία που τη συνέθετε μια ποικιλομορφία φυλών και θρησκειών – αν διατηρούσες την ειρήνη οι Ρωμαίοι ήταν διατεθειμένοι να σε αφήσουν να ακολουθήσεις τον δρόμο σου. Μπορούσες να αυτοδιοικείσαι. Μπορούσες να έχεις τη δική σου θρησκεία, με μια εξαίρεση: τις υποχρεωτικές θυσίες στον αυτοκράτορα. Οι Ρωμαίοι πίστευαν ότι ο αυτοκράτορας ήταν κάτι σαν θεός. Οι προσφορές που έπρεπε να κάνεις ήταν ασήμαντες. Ας πούμε ότι είχες ένα πορτρέτο ή ένα άγαλμα του αυτοκράτορα με μια φλόγα μπροστά του. Έπρεπε να πάρεις μια πρέζα αλάτι και να τη ρίξεις στη φλόγα. Η φλόγα θα φούντωνε. Αυτό αρκούσε. Ήταν σαν να χαιρετάς τη σημαία ή να λες τον εθνικό ύμνο. Οι χριστιανοί αρνούνταν να το κάνουν επειδή, όπως και οι Εβραίοι, πίστευαν ότι έπρεπε να λατρεύουν μόνο έναν θεό, και κατά κανέναν τρόπο δεν θα φέρονταν στον αυτοκράτορα όπως στον Θεό. Οι Ρωμαίοι συνήθως απάλλασσαν τους Εβραίους από την υποχρέωση να τιμούν τον αυτοκράτορα. Τους θεωρούσαν εκκεντρικούς και επιπόλαιους αλλά αναγνωρίσιμους, έναν αρχαίο λαό με τον ναό και τον θεό του, εγκατεστημένο σε μια περιοχή της αυτοκρατορίας. Αντιθέτως, οι χριστιανοί ήταν οπαδοί μιας νέας θρησκείας και χριστιανός μπορούσε να είναι ο οποιοσδήποτε, οπουδήποτε. Οι Ρωμαίοι τους θεωρούσαν ανατρεπτικά στοιχεία που έπρεπε να εξαλειφθούν. Πράγμα που ίσως να είχαν επιτύχει αν είχαν διατηρήσει με συνέπεια τους διωγμούς.

Μετά συνέβη ένα θαύμα. Ένας αυτοκράτορας, ο Κωνσταντίνος, το 313 μ.Χ. έγινε χριστιανός, ή τουλάχιστον τάχθηκε επί-

σημα υπέρ των χριστιανικών εκκλησιών. Πίστεψε ότι ο δικός τους θεός θα μπορούσε να μεριμνήσει για τον ίδιο και την αυτοκρατορία καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο. Σε μια εποχή που ο χριστιανισμός πόρρω απείχε από το να γίνει η πίστη των πολλών, ο επικεφαλής του κράτους τον υιοθέτησε· έδωσε χρήματα στις εκκλησίες και ενέκρινε την εξουσία των επισκόπων. Πενήντα χρόνια αργότερα ένας άλλος χριστιανός αυτοκράτορας έθεσε εκτός νόμου όλες τις άλλες θρησκείες. Τετρακόσια χρόνια μετά τη διδασκαλία του Ιησού σε μια ταραγμένη και μακρινή επαρχία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ο χριστιανισμός έγινε η επίσημη και μοναδική θρησκεία της αυτοκρατορίας. Οι επίσκοποι και οι ιερείς τώρα παρήλαυναν γύρω από τις πόλεις και προήλαυναν στην ύπαιθρο για να καταστρέψουν τους ναούς των εθνικών. Είναι ο πρώτος σύνδεσμος μεταξύ των τριών στοιχείων: *η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία γίνεται χριστιανική.*

Σε αυτή τη φάση η Εκκλησία ήταν πια πολύ διαφορετική απ' ό,τι τον πρώτο καιρό. Στην αρχή οι χριστιανοί συναντιούνταν σε ιδιωτικές κατοικίες. Τώρα, τρεις ή τέσσερις αιώνες αργότερα, υπήρχε μια ολόκληρη ιεραρχία αμειβόμενων αξιωματούχων πλήρους απασχόλησης: ιερείς, επίσκοποι και αρχιεπίσκοποι. Ένας από τους επισκόπους –ο Επίσκοπος της Ρώμης– κατάφερε να γίνει πάπας και να αναλάβει τη διοίκηση της Εκκλησίας. Η Εκκλησία είχε δικό της σύστημα νόμων και για την επιβολή τους διέθετε δικά της δικαστήρια και φυλακές. Η Εκκλησία ρύθμιζε πολύ σημαντικά ζητήματα, όπως γάμους και κληρονομίες, όχι απλώς εκκλησιαστικές υποθέσεις. Διαχειριζόταν και επέβαλλε

*Κωνσταντίνος (272-337),
ο ρωμαίος αυτοκράτορας
που τάχθηκε επίσημα
υπέρ του χριστιανισμού
το 313 μ.Χ.*

το δικό της σύστημα φορολόγησης, διότι όλοι ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν για τη συντήρησή της.

Όταν η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κατέρρευσε, η Εκκλησία επέζησε – ήταν σαν ένα κράτος από μόνη της. Ο πάπας ήταν μια φιγούρα αντίστοιχη του αυτοκράτορα και διπύθνε μια ιεραρχία κατώτερων αξιωματούχων. Εδώ βλέπουμε τον δεύτερο σύνδεσμο στη δημιουργία του μείγματος: *η Εκκλησία γίνεται ρωμαϊκή.*

Μετά την κατάρρευση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η Εκκλησία εξακολούθησε να διατηρεί την ελληνορωμαϊκή παιδεία. Πρόκειται για μια εκπληκτική εξέλιξη καθώς όλοι οι συγγραφείς, οι φιλόσοφοι και οι επιστήμονες της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης ήταν ειδωλολάτρες, όχι χριστιανοί. Γιατί άραγε απασχόλησαν τη χριστιανική Εκκλησία άνθρωποι σαν αυτούς; Υπήρχε μια ομάδα στους κόλπους της που έλεγε ότι κακώς το έπραττε, ότι τα συγγράμματά τους ήταν ψευδολογίες

και ότι η μόνη αλήθεια βρίσκεται στον Χριστό. «Τι σχέση έχει η Αθήνα με την Ιερουσαλήμ;» έλεγε ο Τερτυλλιανός. Αλλά η άποψη αυτή δεν επικράτησε.

Οι χριστιανοί δεν διαμόρφωσαν δικό τους σύστημα παιδείας, όταν λοιπόν ο χριστιανισμός άρχισε να διευθετεί και να συστηματοποιεί τα πιστεύω του βασίστηκε σε λόγιους διαποτισμένους από την ελληνορωμαϊκή παράδοση. Χρησιμοποίησαν την ελληνική φιλοσοφία και την ελληνική λογική για να εξηγήσουν και να υπερασπιστούν τον χριστιανισμό. Οι εν λόγω χριστιανοί μελετητές πίστευαν για τους μεγάλους φιλοσόφους και ηθικοδιδάσκαλους της Ελλάδας και της Ρώμης ότι κατείχαν μέρος της αλήθειας, όσο κι αν ο χριστιανισμός ήταν ασφαλώς ολόκληρη η αλήθεια. Οι έλληνες φιλόσοφοι όμως μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως οδηγός προς την αλήθεια και τη συζήτηση περί αλήθειας. Έτσι, παρόλο που ήταν ειδωλολάτρες, η Εκκλησία διαφύλαξε και χρησιμοποίησε τα συγγράμματά τους. Αυτός είναι ο τρίτος σύνδεσμος: *η Εκκλησία διατηρεί την ελληνορωμαϊκή παιδεία.*

Όταν οι Γερμανοί εισέβαλαν στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία δεν είχαν την πρόθεση να την καταστρέψουν. Έρχονταν για λεπλοσίες καθώς και για να πάρουν τα καλύτερα κομμάτια γης, ώστε να εγκατασταθούν και να χαρούν τα αγαθά της ζωής. Πολύ ευχαρίστως αναγνώριζαν την εξουσία του αυτοκράτορα. Το κακό ήταν όμως ότι γύρω στο 400 μ.Χ. ήρθαν τόσο πολλοί Γερμανοί και πήραν τόσο πολλή γη, που δεν έμεινε τίποτα για να εξουσιάσει ο αυτοκράτορας. Ουσιαστικά η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία έφτασε στο τέλος της επειδή δεν είχε μείνει τίποτα υπό την κυριαρχία της.

Από την πλευρά τους οι Γερμανοί ανακάλυψαν ότι έπρεπε να διοικήσουν τις κοινωνίες που είχαν κατακτήσει, πράγμα που δεν ήταν ουσιαστικά στις προθέσεις τους, έπρεπε δε να το πράξουν σε περιστάσεις πολύ δύσκολες. Οι ίδιοι δεν γνώριζαν γραφή· μέσα στο χάος που είχαν προξενήσει, ό,τι απέμενε από τη ρωμαϊκή διοίκηση είχε καταρρεύσει, το εμπόριο και οι πόλεις είχαν συρρικνωθεί. Οι αρχηγοί των πολεμιστών διόριζαν τον εαυτό τους βασιλιά και δημιουργούσαν μικρά βασίλεια· πολεμούσαν μεταξύ τους, ενώ τα βασίλεια ανέρχονταν και έπεφταν γρήγορα. Πέρασαν πολλοί αιώνες προτού εμφανιστεί το περίγραμμα των σύγχρονων δυτικοευρωπαϊκών κρατών: της Γαλλίας, της Ισπανίας, της Αγγλίας.

Οι κυβερνήσεις μέσα σε αυτές τις συνθήκες ήταν εξαιρετικά αδύναμες. Τόσο αδύναμες, που δεν ήταν σε θέση ούτε καν να συγκεντρώσουν φόρους. (Σ' εμάς αυτό μοιάζει με εξ ορισμού αντίφαση – κυβέρνηση που να μη φορολογεί!) Αντί να είναι αρχηγός, ο γερμανός πολεμιστής μετατράπηκε τώρα σε βασιλιά και διένειμε γη στους συντρόφους του, οι οποίοι μετατρέπονταν σε ευγενείς υπό τον όρο ότι, στην περίπτωση που ο βασιλιάς χρειαζόταν στρατό, αυτοί θα του τον παρείχαν. Θα έστελναν συγκεκριμένο αριθμό στρατιωτών. Οι ευγενείς όμως άρχισαν να μεταχειρίζονται τη γη σαν να ήταν δική τους και να έχουν δική τους άποψη ως προς τον αριθμό των στρατιωτών που θα έστελναν, την ποιότητά τους και τον σκοπό της αποστολής.

Σήμερα οι αρχηγοί κρατών επιθεωρούν τις τιμητικές φρουρές. Προχωρούν κατά μήκος των γραμμών και δείχνουν να περιεργάζονται τους στρατιώτες, λέγοντας ίσως κάνα δυο λόγια.

Πρόκειται για μεταφορά μιας πρώιμης μεσαιωνικής πρακτικής, τότε που ο βασιλιάς όντως περιεργαζόταν τους στρατιώτες που του είχαν στείλει και μονολογούσε: τι σόι σκουπίδια μου στείλανε τούτη τη φορά;

Υπήρξε μακρά διαμάχη ώσπου να καταφέρουν οι βασιλείς να αυξήσουν την εξουσία τους: να μπορέσουν δηλαδή να κυβερνήσουν χωρίς να εξαρτώνται από τους ευγενείς, να αποκτήσουν δικό τους σύστημα φορολόγησης, να έχουν στρατό υπό τον πλήρη έλεγχό τους, να αποκτήσουν πολιτειακή οργάνωση. Επειδή όμως αρχικά υπήρξαν τόσο ανίσχυροι, ορισμένα πράγματα δεν μπόρεσαν ποτέ να τα απειλήσουν. Η ατομική ιδιοκτησία έγινε ιερή και απαραβίαστη· οι ευγενείς μετέτρεψαν τη γη που υπό όρους κατείχαν σε ατομική ιδιοκτησία. Αυτό πάντοτε περιόριζε τη διακυβέρνηση, κι έτσι, ενώ οι εξουσίες τους αυξάνονταν, οι ευρωπαϊοί βασιλείς δεν έγιναν ποτέ σαν τους δεσπότες της Ανατολής, που τους ανήκε το καθετί μέσα στο βασίλειό τους. Αν ένας δεσπότης χρειαζόταν περιουσιακά στοιχεία απλώς θα άρπαζε την περιουσία κάποιου ή θα έστελνε τον στρατό του στο παζάρι να βάλει χέρι σε καμιά στοίβα εμπορεύματα. Τα ευρωπαϊκά πολιτεύματα, ακόμα και όταν αποκαλούνταν «απολυταρχικά», δεν μπορούσαν ποτέ να ενεργήσουν έτσι. Το *δεν είναι όλα του βασιλιά* ήταν η βάση της ευρωπαϊκής σκέψης όσον αφορά τον τρόπο διακυβέρνησης. Από το δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία απορρέει η αντίληψη περί ατομικών δικαιωμάτων, που αποτελεί κεντρικό τμήμα της δυτικής παράδοσης. Η αντίληψη ότι η κυβερνητική εξουσία πρέπει να περιοριστεί προέκυψε επειδή στην αρχή υπήρξε όντως εξαιρετικά περιορισμένη.

Ο διακεκριμένος αυστραλός ιστορικός Τζον Χιρσιτ συνθέτει το πανόραμα της ευρωπαϊκής ιστορίας ξεκινώντας από την αρχαιότητα και φτάνοντας ως τις μέρες μας. Σε κάθε κεφάλαιο του ανά χείρας βιβλίου εστιάζει σε μια συγκεκριμένη πτυχή: στην εξέλιξη των μορφών διακυβέρνησης· στην προέλευση και στην ποικιλία των γλωσσών στον ευρωπαϊκό χώρο· στα παιχνίδια εξουσίας μεταξύ παπών και αυτοκρατόρων, καθώς και στις επιδρομές και τις κατακτήσεις που διαμόρφωσαν τη φυσιογνωμία της ηπείρου. Κατά την πορεία των γεγονότων, ο αναγνώστης έχει επίσης την ευκαιρία να γνωρίσει έναν απίθανο πρωταγωνιστικό θίασο: από ευσεβείς ιππότες έως φιλοπόλημους πάπες, από γερμανούς ρομαντικούς έως γάλλους επαναστάτες, από απλούς ανθρώπους έως ιδιοφυείς ηγέτες.

Εμπλουτισμένο με χάρτες, διαγράμματα και εικόνες, το σύντομο αυτό βιβλίο είναι μια οξυδερκής, προκλητική αλλά και χιουμοριστική καταγραφή της εξέλιξης ενός από τους σημαντικότερους ανθρώπινους πολιτισμούς.

Θα το διαβάσετε σε δυο μέρες αλλά θα το θυμάστε μια ζωή.

Μικρό σε έκταση, αλλά σοφό και διαφωτιστικό.
Sydney Morning Herald

Ζωντανό, διαυγές και διεξοδικό.
Australian Book Review

Ένα απολαυστικό, συμπυκνωμένο κομμάτι ιστορίας.

Age

ISBN:978-618-03-1823-4

9 786180 318234

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 81823

metaixmio.gr